

ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN SHAXSLARNING MULOQOTI UCHUN QILINAYOTGAN ISHLAR

AMALDA

Ergasheva Feruza

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Maxsus pedagogika logopediya yo'nalishi 3 -bosqich talabasi

Xusanov Abdurashid Abduljalil o'g'li

Qozog'iston Respublikasi Shimkent shahri A. Kuatbekov nomli Xalqlar Do'stligi universiteti

Muxandislik fakulteti

6B01509-Informatika yo'nalishi 3 chi bosqich r talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada siz eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning o'zaro muloqotini tashkil etish qilinayotgan ishlar haqida, surdopedagogikaning o'rni, olib borilayotgan keng ko'lamlı ishlar, ushbu yo'nalish bo'yicha hukumat qarorini ijrosi haqida ma'lumot olishiz mumkin.

Kalit so'zlar: "Ovozsiz dunyo", dunyo qarash, surdopedagogika, defektologiya, kar, zaif eshituvchi, labdan o'qish, daktilologiya, tasodif, stress, qo'rquv.

Ovozsiz dunyo deganda biz eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarni sukunatga limmo lim dunyosini inobatga olamiz. Ular ichki kechinmalarini so'zlar bilan bizga tushuntirib bera olmasa, bu degani ularning o'z dunyosi yo'q hech narsa his qilmaydi yoki sezmaydi deya o'ylashimiz bu mutloqo noto'g'ri hisoblanadi. Sababi shundaki, har bir shaxsning gapira olmasada, o'z dunyosi, o'z qarashlari, o'zining shaxsiy fikrlari mavjud bo'ladi.

Surdopedagogika bu lotincha so'zdan olingan bo'lib, "surdus" kar va pedagogika degan ma'nolarni anglatadi. Defektalogiyaning bir yo'nalishi hisoblanadi. Kar yoki zaif eshituvchi bolalarni maxsus o'qitish va tarbiyalash masalalarni ishlab chiqadi. Surdopedagogikaga kar yoki zaif eshituvchi bolalarni o'qitish nazariyasi tarixi, kar va zaif eshituvchi bolalarning psixologik rivojlanishi, bolalarning o'quv fanlarini o'qitish, to'g'ri talaffuzga o'rgatish, tarbiyaviy ishlar metodikalari orqali biz ko'proq ma'lumotga ega bo'lishimiz mumkin. Surdopedagogika kar yoki zaif eshituvchi bolalarning rivojlanish xususiyatlarini o'rganib, maxsus o'quv-tarbiya jarayonini tuzilishining asoslarini hamda muassasalarini tashkil etish tartiblarini ishlab chiqadi.

Fan asoslarini o'rganish bilan zaif eshituvchi bolalarda og'zaki nutq shakllanib boradi. Zaif eshituvchilarga og'zaki nutqni o'rgatish uchun so'zlar talaffuz qilinayotganda nutq organlarining harakatlariga qarab zaif eshituvchilar tovush va so'zlarni ajratib olishga, ya'ni "labdan o'qishni" o'rganadi. Nutq harakatlarini takrorlashga o'rgangan zaif eshituvchilar gapirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar maxsus o'quv alifbosi-daktilologiyada foydalanib gapirishlari ham mumkin. Maxsus ta'lim sharoitida o'quvchilarda turli yo'nalishdagi faoliyatning malaka va ko'nikmalari hosil qilinadi va ijtimoiy hayotga tayyorlanadi. Surdopedagogika otoloringologiya, akustika, logopediya, fiziologiya kabi sohalar bilan uzviy bog'liq.

Vigotskiyning ta'kidlaganidek, birlamchi nuqson ikkilamchi nuqsonni keltirib chiqaradi. Bunday deyishga sabab agarda bolada mutloqo nutq mavjud bo'lmagan oilada dunyoga kelsa, bola hech qanday so'z eshitmasa, uning ichki lug'ati kengaytirilmaganligi oqibatida quloqlari eshitadigan sog'lom farzand bo'lsa ham bola gapira olmaydigan, ya'ni nutqsiz bo'ladi. Buning sababi ota-ona nutqining

yo'qligi va bolani lug'ati yo'qligidir. Bola chaqaloqlik davrida hech qanday suhbat olib borilmagan, bola yoshlik davridan ota-onasi imo-ishoralar orqaligina gapirishlarini o'rganganligi uchun birlamchi nuqson ikkilamchi nuqsonni keltirib chiqaradi. Yoki bu uning teskarisi bo'lishi mumkin. Nutq bo'lmasligining ko'plab sabablari mavjuddir. Misol uchun: u gendan genga o'tib, ya'ni gen surayotgani yoki orttirilgan bo'lishi ham mumkin. Orttirilganlikning asosiy sabablaridan biri bu bola qattiq qo'rqishidan ham kelib chiqishi, stress va turli hil baxtsiz hodisa va omillar sabab bo'lishi mumkin. Gapira olmagan bola imo-ishoralar orqaligina gapiradi.

Bugungi kunda yurtimizda ham surdopegogika faniga katta e'tibor qaratilmoqda. Prezidentimiz 20-oktyabrdagi 407-sonli qarorlarida shuni ta'kidlaganlarki, O'zbekistondagi barcha maktab o'quvchilari imo-ishora tili va brayl alifbosini o'rganishni boshlaydi. 2023-yil 1-yanvardan maktablarda o'zbek imo-ishora tili va brayl alifbosini o'rgatish bo'yicha kurslar tashkil etiladi. Shuningdek, 2023-yil sentabrdan oyidan boshlab va har yili "eng yaxshi imo-ishora tili tarjimoni" tanlovi o'tkazilib g'oliblar 15-30 million so'mgacha bo'lgan pul mukofatlari bilan rag'batlantiriladi. Qarorga muvofiq bizning universitemizda ham "Maxsus pedagogika" kafedrasida "Ovossiz dunyo" to'garagi tashkil etilgan.

To'garak rahbari Dehqonova Muborak G'iyosiddinova talabalarga mahorat bilan dars o'tib o'z faoliyatlarini olib bormoqdalar. Universitet rektori Muhamedov G'ofurjon Isroilovich o'z tashriflarida aynan mana shu to'garakga katta qiziqish bildirganlar hamda "meni ham o'z to'garaklaringga shogirdlikka olasizlar" deb fikr bildirgan edilar. Mana shu so'zlardan ko'rinib turibdiki yurtimizda hech qanday xatti-harakat bee'tibor qoldirilmaydi hamda yoshlar uchun keng imkoniyatlar yaratilib beriladi. Biz bundan oqila foydalangan holda o'z kasbimizning yetuk mutaxasisi bo'lib yetishmog'imiz darkor. Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek "Kelajak biz yoshlarning qo'limizda"dir. O'zbekistonda mana shu yo'nalishga katta hissa qo'shgan olimalardan biri bu Ubayda Fayziyevadir. U kishining "Ko'ring, eshiting, chiroyli gapiring" nomli hamda shunga o'xshagan ko'plab kitoblari mavjuddir. Bu kitobda juda ko'p narsalar o'rgatilgan bo'lib, bolalar uchun har xil logopedik mashqlar bulardan: hartumcha, filcha, qurbaqa, shirin murabbo quymoq kabilarni misol qilib ko'rsatishimiz mumkin. Nafas mashqlari, har bir tovush uchun postanovkalar qay tarzda bajarish kerakligi haqida to'liq ma'lumot berilgan.

Biz o'rganishimiz uchun ma'lumotlar hamda adabiyotlar juda ko'p ulardan oqilona foydalanishimiz zarur. Bu jarayonda, ya'ni bolalarning nutqini rivojlantirishda faqatgina pedagoglar emas, balki ota-onalar ham bolalarning darslariga ko'maklashsalar maqsadga muvofiq bo'ladi va bolaning nutqi tezroq rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. TA'SIR, K. R. O. PEDAGOGIK TA'LIM INNOVATSION KLASTERI RIVOJLANISHIGA. OBUNA INDEKSI-1019, 32.
2. Nurmunaurod ogli, N. M. (2022). TA'LIM KLASTERINING SAMARALI RIVOJLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLAR. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMYIY JURNALI, 2(1), 54-57.
3. Yunusova, X., Boboxonova, M. B., & Umurzakova, M. M. (2022). INNOVATSION TA'LIM KLASTERI-TA'LIM SUBYEKTLARINI HARAKATLANTIRUVCHI OMIL SIFATIDA. Академические исследования в современной науке, 1(16), 172-176.
4. G'iyosiddinova, D. M. (2022). LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARNI SAMARALI TASHKIL ETISHDA ARTIKULYATSION GIMNASTIKA O'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMYIY JURNALI, 2(10), 360-365.

-
5. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). TA'LIM MUASSASALARIDA INKLYUZIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH VA TATBIQ ETISH. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 340-344.
 6. Muborak, D., & Lobar, S. (2022). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARDA NUTQNING KECH RIVOJLANISHI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 345-349.
 7. Muborak, D., & Farangis, I. (2022). NUTQ KAMCHILIKLARINI PAYDO BO'LISHIDA ARTIKULYATSION APPARAT HOLATINI O'RGANISH ZARURATI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 366-370.
 8. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). 4+ 2 TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 389-393.
 9. Muborak, D., & Shahnoza, M. (2022). KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA METODIK JAMLANMALAR YIG'ISH. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 371-376.